

Förekomst av större skrikörn *Aquila clanga* och mindre skrikörn *A. pomarina* i Sverige

The occurrence of the Spotted Eagle *Aquila clanga* and the Lesser Spotted Eagle *A. pomarina* in Sweden

MAGNUS SYLVÉN

Följande arbete försöker dels belysa förekomsten av större *Aquila clanga* och mindre skrikörn *A. pomarina* i Sverige, dels ge en kortfattad bild av de båda arternas nuvarande status i häckningsområdena närmast Sverige samt av deras flyttmönster. För Öland har tidigare en separat rapport publicerats (Sylvén 1974).

Det material på vilket denna uppsats baseras omfattar säkerligen en väsentlig del av alla skrikörnsfynd som har gjorts i landet. Många av fynden har hämtats från litteraturen, varför en del observationer inte har kunnat kontrolleras med avseende på bestämmningens riktighet. I dessa fall har fyndet endast bedömts med hänsyn tagen till fynddatum. Alla fynd av obestämda skrikörnar under tiden 1 november-15 mars har därvid ansetts gälla större skrikörn. Varför, framgår förhoppningsvis av den följande texten. De eventuella fel detta antagande kan tänkas åstadkomma måste anses vara ringa. Alla övriga observationer har bedömts med utgångspunkt från Lars Svenssons artikel i detta nummer av VF. Större skrikörns uppträdande i Sverige har tidigare behandlats (Markgren & Markgren 1960), men ej den mindre artens, vilket ytterligare motiverar denna uppsats.

Utbredning

Mindre skrikörn

Denna art har en disjunkt utbredning (figur 1) och är uppdelad på två raser: (1) nominatrasen *Aquila p. pomarina* och (2) *Aquila p. hastata*, den senare ibland utskild som en egen art. Utbredningen i Europa sträcker sig från Leningrad i norr till Turkiet och mellersta Grekland i söder, från Moskva och Ukraina i öster till Östtyskland, Ungern, Tjeckoslovakien och Jugoslavien i väster. Hela det europeiska beståndet uppskattas av Meyburg (1973) till omkring 1700 par. Utbredningen i Mindre Asien och Kaukasus är bristfälligt känd, men allt tyder på att den är ganska begränsad.

R. Gyllin (i brev) sammanfattar artens nuvarande status i *Baltikum* på följande sätt: "Häcker

tydligt med någorlunda goda stammar i hela *Baltikum* från Kaliningraddistriktet t.o.m. Estland. Uppgifter från Leningradområdet har jag ej kunnat få fram... Jussi & Randlas (1970) uppgifter kan tolkas som ca 40 par i Estland, en siffra som får tas med yttersta försiktighet och alla reservationer. Det mycket fåtaliga uppträdandet vid Matsalu (Vilbaste 1968, Renno 1968), Nigula, nära lettiska gränsen, (Vilbaste 1968) och Pärnu (Lelov 1973) antyder att stammen nog kan vara mindre. För Lettland är uppgifterna motsägande, och Kasparson (1970) anger rent av att mindre skrikörnen som enda rovfågel ökat i antal (nu 1 par/ca 40 km²). Under alla omständigheter torde dock arten kunna betraktas som en regelbunden, inte alltför fåtalig häckfågel i Lettland och långt ifrån utrotningshotad. Från Litauen har jag inte hittat några uppgifter trots att jag tittat igenom flera uppsatser som berör förändringar i republikens fågelliv. Detta måste otvivelaktigt tolkas så, att några synnerligen påtagliga förändringar ej inträffat i artens status... I Kaliningradområdet är mindre skrikörnen en regelbunden häckfågel: Beljakovs (1970) uppgifter kan tolkas som 1 par/100 km²."

Vad gäller *Polen* uppskattar Tomialojc (i brev) beståndet till 200-400 par, och utbredningen inskränker sig till landets östra och nordöstra delar. Här är mindre skrikörn den tredje vanligaste rovfågeln efter omvärd *Buteo buteo* och tornfalk *Falco tinnunculus*. I övriga delar av landet är arten "completely or almost completely extinct".

Utbredningen i *Östtyskland* är koncentrerad till landets norra del, och 1969 kände man till 53 säkra och 9 förmodade häckningar (Glutz m.fl. 1971).

Tjeckoslovakien hyser ett ganska gott bestånd på 75-120 par, med en ostlig förankring (Sládek 1955, enl. Glutz m.fl. 1971).

Artens populationsstorlek i *Ungern* är för närvarande svår att få något begrepp om, men häckningar förekommer i landets södra, norra och nordvästra delar (Glutz m.fl. 1971).

Den mindre skrikörnen har tidigare haft en betydligt västligare utbredning än den nuvarande, men sedan början av detta århundrade har en ganska stark tillbakagång kunnat märkas. Trots att man i DDR har noterat en viss ökning efter andra världskriget (Wendland 1951), har en minskning konstaterats i både Estland (Jussi & Randla 1970), Lettland (Transehe 1965, Vilks 1968), Kaliningraddistriktet (Beljakov 1970) och Polen (Fedjuschin & Dolbik 1967, enl. Glutz m.fl. 1971).

Figur 1. Häcknings- och övervintringsområden för mindre skrikörn *Aquila pomarina*. "1" betecknar nominatrasen *A. p. pomarina* och "2" rasen *A. p. hastata*. Den sistnämnda övervintrar inom häckningsområdet. Efter Dementiev m.fl. (1951) och Voous (1960) kompletterat med nu aktuella utbredningsuppgifter.

*Breeding and wintering range of the Lesser Spotted Eagle. "1" symbolizes *Aquila p. pomarina* and "2" *A. p. hastata*, the latter wintering in breeding areas.*

Figur 2. Häcknings- och övervintringsområden för större skrikörn *Aquila clanga*. Efter Dementiev m.fl. (1951) och Voous (1960) samt nu aktuella kompletteringar.

Breeding and wintering range of the Spotted Eagle.

Tillbakagången har enligt Kuhk (1939, enl. Glutz m.fl. 1971) berott inte så mycket på bitopförändringar som på utökad jakt, äggplockning och allmän störning.

Större skrikörn

Den större skrikörnen har, jämfört med den mindre arten, en betydligt vidare utbredning, vilken sträcker sig från Stilla Havet i öster till Polen i väster (figur 2). Ingen rasuppdelning har gjorts. Närmast Sverige häckar arten i Polen och Baltikum.

Den polska populationen uppskattats av L. Tomialojc (i brev) till 20-30 par och förekommer bara i landets allra östligaste delar, öster om floden Vistula.

För *Baltikums* del sammanfattar Gyllin (i brev) situationen enligt följande: "Häckar sannolikt längs hela Östersjökusten från Kaliningradområdet upp till Ladoga men överallt sällsynt - mycket sällsynt. I Leningraddistriktet torde endast något eller några enstaka par häcka (jfr Pukinskij 1966). Jussi & Randlas (1970) uppgifter kan möjligen tolkas som ett 10-tal par i Estland, men detta är ytterligt osäkert. I Matsalureservatet anges arten som sannolikt häckande (Renno 1968). De 0,3 par/km²

Vilbaste (1968) anger för en viss skogstyp i det ytmässigt obetydliga Nigulareservatet behöver ej betyda mer än 1 konkret par. Lelov (1973) såg ingen större skrikörn vid Pärnu på tre vår- och höstsäsonger. Arten figurerar ej heller i Paakspuus (1973, 1974) uppsatser om fåglarnas ankomst till Matsalu 1972 och 1973. Ingen större skrikörn, vare sig pull, eller juv./ad., ringmärktes i Estland 1970-73 (åtminstone inte med Matsaluringar) (Kastepold 1973, 1974). I Lettland torde högst 10 par häcka (Kasparson 1970; jfr i stort sett överensstämmande uppgifter hos Vilks 1968). Av Beljakovs (1970) uppsats kan man sluta sig till att arten är häckfågel, men mycket sällsynt sådan, i Kaliningraddistriktet."

I Finland uppträder numera större skrikörn troligen bara som sporadisk häckfågel i de södra och västra kusttrakterna (O. Hildén i brev). De senaste säkra bofynden gjordes på 1940-talet. Arten är dock fortfarande årlig gäst vid syd- och sydvästkusten. I övriga delar av Mellaneuropa väster om Sovjet har enstaka häckningar konstaterats i Tjeckoslovakien, Ungern och Jugoslavien (Glutz m.fl. 1971). Voous (1960) håller inte för otroligt att större skrikörn har haft en i det närmaste "trans-palearktisk" utbredning och sålunda funnits även i västra Europa.

En minskning under senare tid har registrerats i Finland (Hildén i brev), i området kring Leningrad (Pukinskij 1966), i Estland (Jussi & Randla 1970) och Lettland (Vilks 1968). I de flesta fall har även här jakten ansetts utgöra den väsentligaste orsaken. Sammanfattningsvis kan alltså konstateras, att större skrikörn är en mycket sällsynt häckfågel i Europa. Dementiev m.fl. (1951) anser för övrigt arten vara ganska sparsam inom hela sitt utbredningsområde.

Flyttning

Mindre skrikörn

Mindre skrikörn är en utpräglad tropikflyttare. Höststräcket begynner i slutet av augusti eller början av september, något olika hos de lokala häckningspopulationerna. Tischler (1941) anger att merparten ger sig av från Polen i september, men ett fynd föreligger från början av oktober. Vidare nämner han observationer av norrifrån kommande flyttare så sent som 29.10. Tomialojc (i brev) uppger följande sista datum, också för Polen: 12.9 1954, 21.9 1957, 18.9 1958. Från Östtyskland meddelar Wendland (1959) att arten setts senast 10.9 kring häckplatserna. För Lettland anger Transehe (1965) att bortflyttningen sker under slutet av augusti-mittan av september. De enda tre höstflyttare Lelov (1973) såg vid Pärnu (Rigabukten) bokfördes 23-30.8 (Gyllin i brev).

Sträcket söderut går via Bosporen i Turkiet, där man sedan länge har studerat flyttningens förlopp, om än med varierande uppfattningar om relationen i antal mellan de båda skrikörnsarterna (Alléon & Vian 1869, 1870, Alléon 1876, Braun 1901-1906, Steinfatt 1932, Wachenfeldt 1957, Nisbet & Smouth 1957, Ballance & Lee 1961, Porter & Willis 1968, Nielsen & Christensen 1969). Porter & Willis (1968) noterade en kulmination i sträcket under andra hälften av september.

Från Bosporen går sträcket förmodligen åt söder eller sydost genom Turkiet och viker sedan av utmed Medelhavskusten i höjd med Iskenderun (Cameron m.fl. 1967). Under passagen genom Turkiet får den europeiska populationen troligen ett tillskott av häckfåglar från Anatolien (Mindre Asien) och Kaukasus (Nielsen & Christensen 1969, 1970). Denna uppfattning grundas på studier vid Harissa, inte långt ifrån den libanesiska kusten. Möjligen passerar dock de asiatiska fåglarna Libanon något tidigare än sina nordligare anförvanter. Nielsen & Christensen (1970) konstaterar också att årsungarna ger sig av tidigare än de äldre. Sätunda noterade man en stor andel årsungar (ca 50 %) i mitten av september 1968, medan i början av oktober 1969 endast 10-15 % utgjordes av årsungar. Någon motsvarande skillnad har mig veterligt inte noterats vid Bosporen, möjligen beroende på att observationsbetingelserna där ej är lika goda som vid Harissa. Efter att ha passerat Turkiet och Libanon följer fåglarna Medelhavskusten och når den afrikanska kontinenten vid Suez (Goodwin 1949, Mackintosh 1949, Simmons 1951).

Den mindre skrikörnen övervintrar huvudsakligen i Syd- och Östafrika, varifrån ringmärknings-återfynd föreligger i Zambia, Rhodesia och Tanzania (Glutz m.fl. 1971). Både adulta och juvenila individer övervintrar således framför allt på savannen söder om ekvatorn. Enligt litteraturen lär vinterfynd föreligga även från Egypten (Meinertzhagen 1930) och södra Grekland (Bauer m.fl. 1969). Brooke m.fl. (1972) uppger att ungfågarna av både mindre skrikörn och stäppörn *Aquila rapax orientalis* flyttar längre söderut än de äldre.

I Rhodesia är dominansen av ungfåglar slående; det går 17 juvenila på varje adult. Hit anländer fåglarna i slutet av oktober och återvänder norrut i mitten av mars. Liksom stäppörn livnar sig de unga mindre skrikörnarna nästan uteslutande på termiter, medan de adulta längre norrut lever av olika gnagare (Brooke m.fl. 1972).

Flyttningen norrut följer i stort samma vägar som den mot söder, men vid Röda havet svänger fåglarna av något tidigare och når Sinaihalvön vid Akabaviken och Elat (Safriel 1968), samt följer därefter Jordandalen norrut. Således går nordsträcket något östligare än sydsträcket. Vid Bosporen ses arten mest vid månadsskiftet mars-april, dock inte i samma koncentrationer som under hösten (Collman & Croxall 1967). Slutligen återvänder flyttfågarna till sina respektive häckningsområden i april. Tomialojc (i brev) anger följande datum för Polen: 11.4 1954, 24.4 1955, 22.4 1956 och 9.4 1958. Tischler (1941) uppger för Polen den 16.4 (6-27.4) som medelankomstdatum. Ett av Tischler citerat fynd är dock redan från den 24.3 1934. Wendland (1959) anger ankomsten till omkring 10-11.4 i norra Östtyskland. Till Estland och Lettland anländer mindre skrikörn i början av april (6-20.4) enligt Lelov (1973), Paakspuu (1937, 1974) och Transehe (1965) (Gyllin i brev).

Större skrikörn

Den större skrikörnen uppvisar inte samma flyttningssvanor som sin mindre släkting. Den är inte i samma grad en utpräglad långflyttare och når troligen aldrig Afrika i någon nämnvärd utsträckning. Meinertzhagen (1930) uppger dock att större skrikörn under vintern är den vanligaste örnarten i Egypten, och Smith (1957) anger arten ifrån Eritrea. I Irak övervintrar större skrikörn ganska allmänt (Christensen 1962), liksom på sina ställen längre österut (Glutz m.fl. 1971). Sistnämnda författare anger vidare att arten är fullt regelbunden, om än inte årlig, i nästan samtliga mellaneuropeiska länder utanför det egentliga häckningsområdet (BRD, DDR, Österrrike, Tjeckoslovakien, Ungern) samt i norra Italien och Sydfrankrike. Wendland (1959) och Bauer m.fl. (1969) räknar arten som sällsynt sträck- och vintergäst i Grekland. Först på senare år har man upptäckt hur pass sällsynt arten egentligen är på sträck vid Bosporen (Porter & Willis 1968, Nielsen & Christensen 1969, 1970, Rudebeck 1974) och i Libanon (Nielsen & Christensen 1969, 1970), trots att redan Alléon 1876 påpekade att den mindre arten dominerade.

Till häckningsområdena anländer större skrikörn i april, undantagsvis i mars; i de baltiska staterna och Kharkov-regionen 22.3-28.4 (Dementiev m.fl. 1951). Från Polen finns endast bristfällig information om artens ankomstdatum, och enligt Tomialojc (i brev) uppger Tischler bara maj. Flyttningen "söderut" börjar i september-oktober; i mitten av september i Polen (Tomialojc i brev, Glutz m.fl. 1971), kring den 28.10 i Kharkovområdet och 20.9

SYLVÉN: Större och mindre skrikörn i Sverige

Tabell 1. Månads- och landskapsvis fördelning av fynd av större skrikörn *Aquila clanga*, mindre skrikörn *A. pomarina* och obestämd skrikörn *A. clanga/pomarina* i Sverige t.o.m. år 1973. Materialet utgörs helt av fältobservationer.

Monthly distribution of reports of Spotted Eagle, Lesser Spotted Eagle and unidentified spotted eagles in different provinces of Sweden until 1973. Only field observations are considered.

Art Species	Landskap Province	Månad Month												Summa Total		
		J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D			
<i>A. clanga</i>	Lpl						1		1							3
	Nb				2	2	5	4	1	1	2	1				18
	Vb								1	3						5
	Upl												1			6
	Nrk						1				2	2	1			6
	Ög														2	2
	Vg														1	1
	Öl	1	1	1						1	2	4	2	1		13
	Bl													1		1
	Hi						1	1	1	1				1		5
	Sk								1	5	17	30	28	9		119
	S:a Total		11	6	8	3	1	1	4	12	25	39	36	15		180
% i Sk		92	86	67	60	17	0	25	42	68	77	78	60		66	
<i>A. pomarina</i>	Öl									2					2	
	Sk									4	10	2			16	
	S:a Total									6	10	2			18	
<i>A. clanga/pomarina</i>	Nb							1							1	
	Vb						2		1						3	
	Upl				1				3		1				5	
	Srm				2							1			3	
	Vstm					1									1	
	Ög								1	1					2	
	Vg					1									1	
	Gil						1	2					1		4	
	Öl			1		4			3	6	5				19	
	Sk					1		1	8	22	12				44	
S:a Total			1	4	9	2	3	15	29	20				83		

-10.10 i Kuibyshev-regionen (Dementiev m.fl. 1951).

Svenska fynd

Föreliggande material är hopsamlat dels vid en ganska omfattande litteraturgenomgång, där såväl tidskrifter (t.ex. VF och Fauna och Flora) som olika standardverk har använts, dels genom personliga kontakter med en rad observatörer. Totalt redovisas 284 fynd varav 24 utgörs av skinn. Bedömningskriterierna har redan inledningsvis berörts. På grund av utrymmebrist kan i appendix endast fynd belagda med skinn redovisas. Dessa torde dock kunna tjäna som ett slags facit för bedömning av föreliggande observationsmaterial, liksom vid eventu-

ella framtida sammanställningar. Som framgår av appendix, har åsikterna beträffande de skjutna exemplarens arttillhörighet varierat, men med nu klarlagda normer kan väl listan härmed förhoppningsvis anses definitivt fastställd. En övervägande del av materialet härrör från Skåne, vad gäller såväl de skjutna exemplaren (67%) som de observerade (66%). En analys av fyndens fördelning i tid och rum redovisas i figur 3 och tabell 1. Maximum för större skrikörns uppträdande infaller i oktober och för den mindre arten liksom för de obestämda skrikörnarna i september. För större skrikörn illustreras i tabell 1 hur observationerna under höst, vinter och början av våren (september-april) är koncentrerade till södra Sverige (se

ande
en n
unda
M
Blek
ligge
Hed
här
ställ
skrik
30.5
som
mäst
stäm
och
Ölar
ålde
årets
terna
mell
viden
samr
adul
för c
belle
väl t
terna

Disk
För
Marl
nord
fynd
har a
Uppl
I I
örn j
dålig
mast
ej ra
två f
ma c
någo
ett ri
emel
utfär
ning
re sk
den
(1951
som

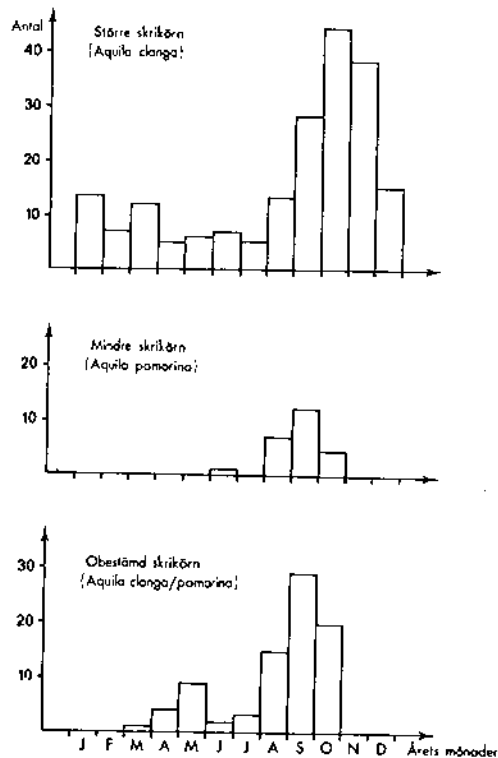
andelen iakttagelser i Skåne), medan i stället en nordlig koncentration av fynden är märkbar under sommarhalvåret (maj-augusti).

Mindre skrikörn har bara påträffats i Skåne, Blekinge och på Öland. Från Östergötland föreligger ett förmodat fynd 3.9 1961 (Andén & Hedenström 1962). Denna skrikörn har dock här betraktats som obestämd i brist på tillfredsställande beskrivning. Likaså uppges mindre skrikörn ha blivit påträffad på Stora Karlsö 30.5 1961 (De Geer & Flach 1961), men eftersom någon beskrivning inte har publicerats, måste fyndet anses osäkert. De till arten obestämda skrikörnarna är koncentrerade till Syd- och Mellansverige, med en viss övervikt för Öland och Skåne under augusti-oktober. En åldersfördelning för de båda arterna under årets månader ges i tabell 2. I de flesta rapporterna med åldersuppgifter har man inte skiljt mellan juvenila (årsungar) och subadulta individer, varför dessa två kategorier har slagits samman till en, vilken jämförs med antalet adulta individer. Tyvärr har ålder bara angivits för cirka 40 % av alla rapporterade fynd. Av tabellen framgår att ungfågeln dominerar såväl totalt som under varje månad hos båda arterna.

Diskussion

För större skrikörn har den av Markgren & Markgren (1960) omnämnda tendensen till en nordlig respektive en sydlig koncentration av fynden hållit i sig. Ett ganska begränsat antal har anträffats i Mellansverige, flest i Närke och Uppland.

I Norrbottens kustland påträffas större skrikörn påfallande ofta. Med tanke på den relativt dåliga finska förekomsten är detta kanske närmast förvånande. Någon häckning har hitintills ej rapporterats, även om vid ett par tillfällen två fåglar har uppehållit sig inom ett och samma område både en och flera månader. Vid något tillfälle har också flyktspel setts ovan ett risbo (W. Berggren i brev). Mycket ofta har emellertid de iakttagna fåglarna inte varit helt utfärgade, varför ett eventuellt försök till häckning trots allt kanske inte skulle lyckas, då större skrikörn troligen ej blir könsmogen förrän den är helt utfärgad. Enligt Dementiev m.fl. (1951) och Glutz m.fl. (1971) blir arten (något som gäller även *pomarina*) fullt utfärgad först

Figur 3. Månadsvis fördelning av fynd av större skrikörn *Aquila clanga*, mindre skrikörn *A. pomarina* och obestämd skrikörn *A. clanga/pomarina* i Sverige t.o.m. 1973. I några fall har samma individ uppehållit sig på en plats en längre tid och därvid registrerats för flera månader. Materialet bygger på både fältobservationer och skinn (appendix).
Monthly distribution of records of Spotted Eagle, Lesser Spotted Eagle and unidentified spotted eagles in Sweden until 1973. In some cases, individuals have been recorded for several months in the same area.

under fjärde levnadsåret. Hos kungsörn *Aquila chrysaetos* kan parbildning iakttagas redan vid 2-3 års ålder, medan den inte blir könsmogen förrän vid 5 års ålder, dvs. då den är helt utfärgad (Glutz m.fl. 1971). Hildén (i brev) påpekar, att de flesta större skrikörnar som ses sommartid i Finland är ungfåglar. Beträffande

tre skrik-
let utgörs

ed eagles

Summa
Total

3
18
5
6
6
2
1
13
1
5
119
180
66
2
16
18
1
3
5
3
1
2
1
4
19
44
83

framgår
de skjut-
men med
med för-
En över-
n Skåne,
n (67%)
s av fyn-
as i figur
skrikörns
för den
da skrik-
örn illu-
na under
ptember-
erige (se

SYLVÉN: Större och mindre skrikörn i Sverige

Tabell 2. Månadsvis åldersfördelning hos större skrikörnar *Aquila clanga* och mindre skrikörnar *A. pomarina* anträffade i Sverige. Monthly distribution of immature and adult Spotted and Lesser Spotted Eagles recorded in Sweden.

Månad Month	<i>A. clanga</i>		<i>A. pomarina</i>	
	juv./subad.	ad.	juv./subad.	ad.
Jan.	3	2		
Febr.	3			
Mars	4	2		
Apr.	1			
Maj	2	1		
Juni	3			1
Juli	3	1		
Aug.	8	2	4	2
Sept.	15	4	6	3
Okt.	16	4	1	
Nov.	13	8		
Dec.	5	1		
S:a Total	76	25	11	6
Kvoten (juv. + subad.)/ad. =	3,0		1,8	

äldre sommarförekomster i Sverige, se Markgren & Markgren (1960).

Även observationerna i södra Sverige kräver en kommentar. Som tidigare påpekats uppvisar dessa en kulmination i oktober. Påfallande få vårfynd har gjorts, och det är troligt att de flesta marsobservationerna har gällt övervintrande exemplar. Kulmen i maj av de till arten obestämda skrikörnarna kan naturligtvis till en viss del gälla den större arten, men full visshet saknas. Den av Markgren & Markgren (1960) omnämnda vårsituationen med ett starkt inflöde av ostliga arter, däribland skrikörnar, från SV-V har inte ytterligare kunnat bekräftas i detta material. Antagligen beror nästan samtliga vårfynd på en förlängd, eventuellt väderleksinfluerad, flyttning av icke könsmogna individer (se t.ex. Broberg 1952). Att de under hösten i södra Sverige uppdykande större skrikörnarna skulle bestå av norrifrån kommande exemplar såsom har antagits av Markgren & Markgren (1960) förefaller osannolikt. Observationer såväl vid Ottenby på Öland som i Skåne tyder på ett direkt ostligt inflöde. De många ungfågla (årsungar) under höstmånaderna september–november (tabell 2) torde indikera att de flesta individerna kommer från öster,

eftersom arten knappast häckar i Fennoskandien.

Mindre skrikörn har i Sverige nästan uteslutande iakttagits på hösten, vilket egentligen är ganska egendomligt med tanke på att den normala flyttningen går åt söder eller sydost. Man kan givetvis spekulera om anledningarna (t.ex. ungfågelspridning i nordväst- eller sydvästsektorn, i Sverige översomrande exemplar på "normal" höstflyttning åt söder eller omvänt sträck som hos många ostliga arter), men faktum kvarstår: arten är en årlig sträckgäst. Någon tendens till en nordlig koncentration av fynd som hos större skrikörn finns ej, och torde inte heller vara att vänta, med tanke på artens betydligt sydligare och sydvästligare häckningsområden.

Båda arternas sträcktoppar (september respektive oktober) ligger tidsmässigt helt inom ramen för deras normala avflyttning från häckningsområdena. I tabell 3 redovisas iakttagelser av större skrikörn gjorda i Mellaneuropa enligt Glutz m.fl. (1971). Likheter med det svenska materialet är slående med ett utpräglat maximum i oktober–november.

Kvoten mellan antalet större och antalet mindre skrikörnar ($clanga/pomarina = c/p$) i det i denna uppsats redovisade skinnmaterialet är 2,7 (16/6), dvs. ungefär dubbelt så många större som mindre skrikörnar har anträffats. I fält har däremot ca 9 gånger så många *clanga* som *pomarina* observerats, men om man adderar de obestämda skrikörnarna (*sp*) till antalet mindre blir relationen $c/(p + sp) = 1,8$ [180/(18 + 83)]. För tidsperioden 1968–1973 har motsvarande kvot räknats ut för enbart Skåne, vilket gav resultatet 2,3 [56/(15 + 9)]. År 1968 har valts eftersom Christensen m.fl. då utkom med sin "Feltbestemmelse af ørne af slægten Aquila", och det därmed blev någorlunda känt hur man skiljer de båda skrikörnsarterna åt. Kvoternas relativt snarlika värden, samt att maximum för mindre skrikörn och de obestämda båda infaller i september, kan tyda på att en ganska stor del av de obestämda skrikörnarna utgörs av den mindre arten. Har det ökande antalet observerade skrikörnar under det senaste decenniet berott på en reell ökning, eller är det enbart ett resultat av att det finns fler ornitologer här i landet nu än förr? Figur 4, vilken visar antalet observerade skrikörnar vid Falsterbo 1942–1973, tyder på att ingen sådan verklig för-

Tabell
nader.
Montl
(1971)

Månad
Montl

Jan.
Febr.
Mars
Apr.
Maj
Juni
Juli
Aug.
Sept.
Okt.
Nov.
Dec.
S:a Tc

ändring
utom
vid F
pende
med e
nare l
Wright
nansvi
observ
lar yt
flyttning

Samman

Vad g
ning,
redovi
punkt

(1)

ka g
örn ni

(2)

flyttar
motsa

övervi

(3)

hela å

nolikh
är den

skrikö
per or
- åtm

Tabell 3. Antal fynd av större skrikörn *Aquila clanga* i några mellaneuropeiska länder under olika månader. Materialet är hämtat från Glutz m.fl. (1971).
Monthly distribution of the Spotted Eagle in some Mid-European countries according to Glutz et al. (1971).

Månad <i>Month</i>	Land Country					Summa <i>Total</i>
	Österrrike	Schweiz	Luxemburg	Belgien	Holland	
Jan.	2	2			1	5
Febr.	3		1		1	5
Mars	1	1			1	3
Apr.	10					10
Maj	12				1	13
Juni	3			1	1	5
Juli	2				1	3
Aug.	3				1	4
Sept.	4					4
Okt.	1	1				2
Nov.	6	10		2	13	33
Dec.	1					1
S:a Total	48	14	1		20	86

ändring i flyttningsvanorna har ägt rum. Dessutom påträffades åtminstone större skrikörn vid Falsterbo redan kring sekelskiftet (se appendix), och O. Gylling påpekade i samband med ett fynd från Skanörs Ljung att "även senare ha örnar af detta slag visat sig här" (von Wright m.fl. 1929). Jämförelsen mellan domänsvärdet för Skåne, uträknat på skinn- och observationsmaterialet (67 respektive 66 %), talar ytterligare mot en förändring av arternas flyttningsmönster.

Sammanfattning

Vad gäller de båda skrikörnsarternas utbredning, flyttning och förekomst i Sverige kan här redovisade uppgifter sammanfattas i följande punkter:

(1) Mindre skrikörn har fortfarande en ganska god stam i östra Europa, medan större skrikörn numera är en ytterst sällsynt häckfågel.

(2) Den mindre arten är en utpräglad långflyttare med vinterkvarter i tropiska Afrika i motsats till sin större släkting, som stundom övervintrar till och med i Sverige.

(3) Större skrikörn kan ses i Sverige under hela året, dock sommartid med en större sannolikhet i de nordliga delarna. Under hösten är den en årlig genomsträckare i Skåne. Mindre skrikörn har, mycket tack vare bättre kunskaper om dess fältkännetecken, visat sig vara en - åtminstone i Skåne - regelbunden och årlig

gäst på hösten. Under våren kan båda arterna väntas dyka upp i Sverige vid gynnsamma väderleksbetingelser, vad gäller den mindre arten dock företrädesvis i landets södra del.

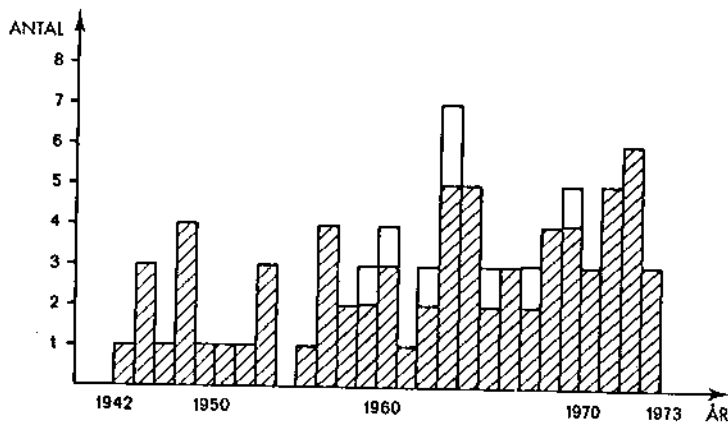
(4) Sträckmaximum för större skrikörn infaller på senhösten och för mindre skrikörn i september, vilket stämmer väl överens med deras flyttningsvanor.

(5) Den större arten torde uppträda i Sverige ungefär dubbelt så ofta som den mindre, ett mönster som troligen har hållit i sig sedan många år.

Till sist vill jag rikta ett varmt tack till följande personer, vilka på ett eller annat sätt har bidragit till uppsatsen och som med ett beundransvärt tålamod har besvarat alla mina brev: Carl Axel Bauer, Lasse Braae, Waldemar Berggren, Claes-Göran Cederlund, Niels Hesselbjerg Christensen, Hans Cronert, Thomas Dahlman, Christer Edenfjord, Jan Elmeliid, Magnus Fiskesjö, Maciej Gromadski, Roger Gyllin, Jan Herrman, Olavi Hildén, Göran Holmström, Wolf Jennings, Bengt Jörnland, Arne Klementsson, Henrik Lind, Stig Lundberg, Björn Malmqvist, Gunnar Markgren, Carl Eric Mellgren, Per-Arne Myrstrand, Hakon Persson, Kurt Persson, Olof Persson, Jan Pettersson, Ake Pettersson, Bjarne Rasmussen, Stig Kjaergaard Rasmussen, Gunnar Roos, Lars Svensson, Per Svensson, Gunnar Strömberg, Ludwik Tomialojc, Lars Tranvik och Jan Österberg.

Summary

An analysis of the occurrence of spotted eagles in Sweden is based on field observations and museum specimens, the latter mostly from the turn of the

Figur 4. Antal skrikörnar observerade vid Falsterbo 1942-1973. Både större, mindre och obestämda skrikörnar har inkluderats. Såväl minimivärden (snedstreckade staplar) som maximivärden (ofyllda staplar) har angetts.
Number of spotted eagles (*A. clanga* + *A. pomarina*) at Falsterbo, south Sweden, during 1942-1973. Minimum values hatched, maximum values unfilled.

century (see appendix). The present breeding situation for both species in the countries around the Baltic is summarized, and their migration patterns is briefly surveyed.

The breeding populations of the Lesser Spotted Eagle in eastern Europe are still quite impressive, but a slight decrease has been reported from Estonia, Latvia, Kaliningrad district, and Poland. The cause of the decline, according to the literature, is mainly hunting and other human activities.

The Spotted Eagle is nowadays a very rare breeding bird in eastern Europe; 20-30 pairs breed in Poland and about the same number in the Baltic states. In Finland, the species has not been reported breeding since the 1940s. As for the Lesser Spotted Eagle, hunting is said to be one of the main causes of the decrease of the Spotted Eagle.

The Lesser Spotted Eagle leaves the northern breeding grounds mostly in September. After wintering in southeast Africa, it arrives in Europe at the beginning of April.

The Spotted Eagle's departure from the breeding places takes place in September-October, and it arrives back by March or April. It sometimes spends the winter in western Europe, including Sweden. The scarcity of the Spotted Eagle on migration in the Middle East has recently been well documented.

Both the Spotted Eagle and the Lesser Spotted Eagle are seen annually in Sweden, mainly in the southern provinces during autumn (Fig. 3 and Table 1). The Spotted Eagle quite often summers along the northern coast of Sweden close to Finland, but breeding has not yet been reported. Mainly immature birds of both species have been seen in Sweden (Table 2). The Spotted Eagle is about twice as common as the Lesser Spotted, and no drastic change in this pattern seems to have taken place during this century, to judge from the proportion of museum specimens of each species (appendix).

Litteratur

- Alléon, A. 1876. Catalogue des oiseaux observés aux environs de Constantinople. *Bull. Soc. Zool. France*, 5: 80-116.
- & Vian, J. 1869. Des migrations des oiseaux de proie sur le Bosphore de Constantinople. *Rev. et Mag. Zool.*, 21: 258-273, 305-315, 342-348, 369-374, 401-409.
- & Vian, J. 1870. Des migrations des oiseaux de proie sur le Bosphore de Constantinople: nouvelles observations. *Rev. et Mag. Zool.*, 22: 81-86, 129-138, 161-165.
- Andén, G. & Hedenström, L. 1962. Ornitologiska observationer från Ekerön i Slätbaken under åren 1953-1961. *Vår Fågelvärld*, 21: 96-108.
- Ballance, D. K. & Lee, S.L.B. 1961. Notes on the autumn migration at the Bosphorus and in the Aegean. *Ibis*, 103: 195-205.
- Bauer, W., Helversen, O.v., Hodge, M. & Martens, J. 1969. *Catalogus Faunae Graeciae*, Part II, Aves, Thessaloniki.
- Beljakov, V. V. 1970. Видовой состав и численность оседлых видов хищных птиц на территории Калининградской области. *Материалы седьмой прибалтийской орнитологической конференции*, II, s. 44-48. Riga.
- Braun, F. 1901-1906. Ornitologisches aus Konstantinopel. *Orn. Monatsb.*, 9: 164-165; 10: 6-7, 128-129, 170-172; 11: 20-21, 38-39, 65-69, 145-151; 12: 17-21, 79-81, 118-122, 179-183; 13: 60-62, 104-105, 130-133, 201-205; 14: 115-116.
- Broberg, L. 1952. Rödhuvad törnskata funnen på Öland. *Vår Fågelvärld*, 11: 97-101.
- Brooke, R. K., Grobler, J. H., Irwin, M.P.S. & Steyn, P. 1972. A study of the migratory eagles *Aquila nipalensis* and *A. pomarina* (Aves: Accipitridae) in Southern Africa, with comparative notes on other large raptors. *Occ. Pap. Natn. Mus. Rhodes.*, 85: 61-114.
- Cameron, R. A. D., Cornwallis, L., Percival, M. J. L. & Sinclair, A. R. E. 1967. The migration of raptors and storks through the Near East in autumn. *Ibis*, 109: 489-501.
- Christensen, N. H. 1962. Observationer af fugle og noter om fugletraek i Iraq, 1958. *Dansk Orn. Foren. Tidsskr.*, 56: 56-81.
- Christensen, S., Nielsen, B. P., Hesselbjerg-Christensen, N. & Sørensen, L. H. 1968. Felbestemmelse af ørne af slægten *Aquila*. *Dansk Orn. Foren. Tidsskr.*, 62: 68-94.
- Collman, J. R. & Croxall, J. P. 1967. Spring migration at the Bosphorus. *Ibis*, 109: 359-372.
- Dementiev, G. P., Gladkov, N. A. (red.) m.fl. 1951. *Birds of the Soviet Union*, Bd 1. Eng. övers., IPST, Jerusalem 1966.
- DeGeer, J. & Flach, B. 1961. Fågelobservationer på Stora Karlsö. *Fauna och Flora*, 56: 221-222.
- Glutz von Blotzheim, U., Bauer, K. M. & Bezzel, E. 1971. *Handbuch der Vögel Mitteleuropas*, Bd 4, Falconiformes. Frankfurt am Main.

Goodwi
over
Jussi, F
ptic
cesk.
Kaspars
nych
logic
Kastepc
Eisto
Loo.
— 1974
(Sun
No.
Lelov,
1971
migr
vat
Machin
bird
Marker
skri
Vår
Meinert
Meybur
Spot
Nielsen
tion
Ibis,
— & —
Rap
Nisbet,
tion:
500.
Paaksp
1972
Bird
I. s.
— 1974
kevs
salu
I. s.
Porter,
soar
Pukinsk
dov
koj

Appel
Nedar
seend
förfat
samt
Natur
Göteb

I. Stö
1842
1870 j
1870
1871
1873

f. Antal skrikörnar rade vid Falsterbo 173. Både större och obestämda har inkluderats. Minimivärden (snedle staplar) som ärden (ofyllda stap) angetts.
 of spotted eagles ga + *A. pomarina* (anga/pomarina) at o, south Sweden, 1942-1973. *Minilues hatched, maxi-lues unfilled.*

ux observées aux en-oc. *Zool. France*, 5:

des oiseaux de proie. *Rev. et Mag. Zool.*, 9-374, 401-409.
 s oiseaux de proie sur nouvelles observations. 9-138, 161-165.
 Ornitologiska observan-der åren 1953-1961.

Notes on the autumn the Aegean. *Ibis*, 103:

l. & Martens, J. 1969. I. Aves. Thessaloniki. i cislennost'osnovnykh aliningradskoj oblasti. *Ornitologiceskoj konferen-*

aus Konstantinopel. 7, 128-129, 170-172; 1; 12: 17-21, 79-81, 05, 130-133, 201-205;

ta funnen på Öland.

M.P.S. & Steyn, P. gles *Aquila nipalensis* ?) in Southern Africa. ge raptors. *Occ. Pap.*

Percival, M. J. L. & ation of raptors and umn. *Ibis*, 109: 489-

r af fugle og noter *Orn. Foren. Tidsskr.*,

erg-Christensen, N. & lse af ørne af slægten . 62: 68-94.

Spring migration at

d.) m.fl. 1951. *Birds* ers., IPST, Jerusalem

bservationer på Stora 22.

& Bezzel, E. 1971. Bd 4, Falconiformes.

Goodwin, D. 1949. Notes on the migration of birds of prey over Suez. *Ibis*, 91: 59-63.
 Jussi, F. & Randal, T. 1970. O nekotorych redkich viddach ptic v Estonii. *Materialy sed'moj pribaltijskoj ornitologiceskoj konferencii*, III, s. 95-96. Riga.
 Kasparson, G. R. 1970. Sovremennoe sostojanie fauny chisennyh ptic Latvii. *Materialy sed'moj pribaltijskoj ornitologiceskoj konferencii*, II, s. 99-103. Riga.
 Kasteppold, T. 1973. Estonia Matsalu 1972. (Summary: Estonia Matsalu 1972. Bird-Ringing Report No. 3.) *Loodusvaatlusi* 1972, II, s. 5-67. Tallinn.
 — 1974. Estonia Matsalu 1973. Rongastusaruanne nr. 4. (Summary: Estonia Matsalu 1973. Bird-Ringing Report No. 4.) *Loodusvaatlusi* 1973, II, s. 4-94. Tallinn.
 Lelov, E. 1973. Kulliliste kevad- ja sügisändest 1969. — 1971. a. Pärnus. (Summary: On the spring and autumn migrations of Hawks at Pärnu in 1969-1971.) *Loodusvaatlusi* 1972, I, s. 132-135. Tallinn.
 Machintosh, D. R. 1949. The use of thermal currents by birds on migration. *Ibis*, 91: 55-59.
 Markgren, G. & Markgren, M. 1960. Aspekter på större skrikörnen (*Aquila clanga*) och dess förekomst i Sverige. *Vår Fågelvärld*, 19: 273-285.
 Meinertzhagen, R. 1930. *Nicoll's Birds of Egypt*. London.
 Meyburg, B.-U. 1973. Studies of less familiar birds: Lesser Spotted Eagle. *British Birds*, 66: 439-447.
 Nielsen, B. P. & Christensen, S. 1969. On the autumn migration of spotted eagles and buzzards in the Middle East. *Ibis*, 111: 620-621.
 — & — 1970. Observations on the Autumn Migration of Raptors in the Lebanon. *Ornis Scand.*, 1: 65-73.
 Nisbet, I. C. T. & Smouth, T. C. 1957. Autumn observations on the Bosphorus and Dardanelles. *Ibis*, 99: 483-500.
 Paakspuu, V. 1973. Rändlindude saabumine Matsalu lahele 1972. a. kevadel. (Summary: The Arrival of Migratory Birds on Matsalu Bay in Spring 1972.) *Loodusvaatlusi* 1972, I, s. 127-131. Tallinn.
 — 1974. Rändlindude saabumine Matsalu lahele 1973. a. kevadel. (Summary: Arrival of Migratory Birds on Matsalu Bay in the Spring of 1973.) *Loodusvaatlusi* 1973, I, s. 152-157. Tallinn.
 Porter, R. & Willis, I. 1968. The autumn migration of soaring birds at the Bosphorus. *Ibis*, 110: 520-536.
 Pukinskij, Ju. B. 1966. Kpitaniju bol'sogo podorlika v gnezdovoj period. *Materialy sesoj pribaltijskoj ornitologiceskoj konferencii*, s. 125-127. Vilnius.

Renno, O. 1968. Spisok ptic Matsaluskogo goszapovednika. (Summary: A list of the birds of the Matsalu nature reserve.) *Trudy gosudarstvennyh zapovednikov Estonskoj SSR*, vol. 1, s. 139-150. Tallinn.
 Rudebeck, G. 1950. Studies on Bird Migration. *Vår Fågelvärld*, Suppl. I.
 — 1974. Sträcket av rovfågel och stork över Bosporen - några kommentarer till höstresan 1973. *Anser*, 13: 35-46.
 Safriel, U. 1968. Bird Migration at Eilat, Israel. *Ibis*, 110: 282-320.
 Simmons, K. E. L. 1951. Raptor migration in the Suez area. *Ibis*, 93: 402-406.
 Smith, K. D. 1957. An annotated check list of the birds of Eritrea. *Ibis*, 99: 1-26, 307-337.
 Steinfatt, O. 1932. Der Bosphorus als Landbrücke für den Vogelzug zwischen Europa und Kleinasien. *J. Orn.*, 80: 354-383.
 Sylvén, M. 1974. Skrikörnar på Öland. *Calidris*, 3: 23-28.
 Tischler, F. 1941. *Die Vögel Ostpreussens und seiner Nachbargebiete*. Bd 2. Königsberg och Berlin.
 Transehe, N. v. 1965. *Die Vogelwelt Lettlands*. Hannover-Döhren.
 Vihaste, H. 1968. Kolebanija cislennosti lessnyh ptic v zapadnoj Estonii za poslednie gody. (Summary: Changes in the numbers of forest birds in West Estonia in recent years.) *Trudy gosudarstvennyh zapovednikov Estonskoj SSR*, vol. 1, s. 95-106. Tallinn.
 Vilks, K. 1968. Rezkoe snizenie cislennosti nekotorych vidov ptic v Latvii. (Summary: Decrease in number of some species of birds in Latvia.) *Zoologijas Muzeja Raksti* 2, s. 19-25. Riga.
 Voous, K. H. 1960. *Atlas of European Birds*. Amsterdam & London.
 Wachenfeldt, T. v. 1957. Fågelsträcket vid Bosporen några höstdagar 1957. *Vår Fågelvärld*, 17: 201-206.
 Wendland, V. 1951. Zwanzigjährige Beobachtungen über den Schreiadler. *Vogelwelt*, 72: 4-11.
 — 1959. *Schreiadler und Schelladler*. Neue Brehm Bücherei 236. Wittenberg Lutherstadt.
 Wright, M., Wright, W., F. & Lönnberg, E. 1929. *Svenska Fåglar*. Stockholm.

Författarens adress:
 Ekologihuset, Helgonavägen 5, S-223 62 Lund

Appendix: Äldre fynd, belagda med skinn

Nedanstående exemplar har kontrollerats med avseende på arttillhörigheten av Lars Svensson och författaren. Äldre litteraturkällor har angivits, samt var man numera kan finna skinnen. (NRM=Naturhistoriska Riksmuseet, Stockholm; GNM=Göteborgs Naturhistoriska Museum.)

1. Större skrikörn *Aquila clanga*.
 1842 22.9, juv. ♀ Sallerup, Sk, (1, 2, 3, 4; Zool. inst. Lund).
 1870 jan., juv. ♀ Nyköpings skärgård, Srm, (24.1 enligt 2, juni enligt 3, 21.6 enligt 4; NRM).
 1870 okt., subad. ♂, Skanör, Sk (3, *pomarina* enligt 4; GNM).
 1871 sept., ad. ♂, Hammar, Sk, (3, *pomarina* enligt 4; GNM).
 1873 23.10, ad. ♂ Börninge, Sk, (2, 3; Helsingborgs museum).

- 1874 19.8, ♀ Börninge, Sk, (3, 4; Zool. inst. Uppsala).
 1875 21.9, subad. ♀ Börninge, Sk, (3, *pomarina* enligt 4; Helsingborgs museum). Se även nedanstående art!
 1876 13.9, juv. ♀ Skabersjö, Sk, (2, 3, 4; Zool. inst. Uppsala).
 1885 26.10, subad. ♀ Bökebergsslätt, Sk, (2, 3, 4; Zool. inst. Uppsala).
 1901 15.10, juv. ♀ Fässberg, S om Göteborg, (3, 4; GNM).
 1905 23.10, juv. ♂ "fulvescens", Segerstad, nära Karlstad, Vrm, (3, 4; NRM).
 1917 21.9, subad. ♀ Skabersjö, Sk, (4; Malmö museum).
 1917 2.11, ad ♀ Torup, Sk, (4; Malmö museum).
 1918 7.10, subad. ♀ Falsterbo, Sk, (4; Malmö museum).
 1951 början av juli, subad. ♀ Härnösand, Ang, (4; NRM).

SYLVÉN: Större och mindre skrikörn i Sverige

Dessutom förekommer 1 juv. *clanga* från den s.k. Lindnerska samlingen i Zoologiska institutionen i Lunds ägo. Enligt uppgift härstammar den från Sverige. Nilsson (1858) uppger vidare att en ad ♂ blivit skjuten i Lappland under 1800-talets början. Var skinnets numera befinner sig är okänt. Carlson (1894) meddelar, att en större skrikörn blivit funnen i nov. i Knästorps församling (Srm?). Även detta skinn saknas, åtminstone i våra större museer.

2. Mindre skrikörn *Aquila pomarina*.

1860 hösten, juv., Mölleväng, Malmö, Sk, (3, 4; Malmö museum).
1862 30.8, ad., Börringe, Sk, (3, 4; NRM).

1875 21.9, juv. ♂ Börringe, Sk, (Helsingborgs museum).

1880 9.10, subad. ♀ Ronneby, Bl, (2, 3, 4; Zool. inst. Uppsala).

1921 26.6, ad. ♀ Torup, Sk, (Köpenhamns zool. museum).

I Lund, på Zoologiska institutionen, finns dessutom 1 ad. *pomarina* från den Lindnerska samlingen, också denna från Sverige.

1 = Nilsson, S. 1858. *Skandinavisk Fauna*. Lund.
2 = Carlson, A. 1894. *Sveriges Fåglar*. Lund.

3 = Jägerskiöld, L. A. & Kolthoff, G. 1926. *Nordens Fåglar*. Stockholm.

4 = Curry-Lindahl, K. (red.). 1963. *Våra Fåglar i Norden*. Stockholm.

Sm

The

GÖRA

I bul

det ()

för u

bestå:

att tr

består

utanf

nerad

Elbe-

På

tion :

häckr

till so

trycke

litet s

tas er

stukas

udder

Det

Sterna

för 1:

sig ar

därvic

punkt

på di

gäller

viss n

egna

Gotla

ning.

Utbre

Som

första

svecic

namn;

Scanö.

upplag

det sö

synt. I

flacka

Ljung.